

Час відповідальних рішень

Пропонуємо для ознайомлення коментар доктора філологічних наук, професора, директора Інституту української мови Національної академії наук України **Павла Юхимовича ГРИЦЕНКА** щодо спроби нардепів провести ревізію чинного мовного закону.

– 7 і 9 липня у Конституційному Суді України відбулося широке обговорення питання конституційності (відповідності Конституції України) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (№2704-VIII) за поданням 51 народного депутата України попереднього скликання.

На те, що закон про українську мову буде ухвалити не просто, вказували гострі дискусії навколо його визначальних положень ще на етапі обговорення в комітеті Верховної Ради, на різних громадських форумах, у численних матеріалах у медіапросторі... Цьому документу давали найрізноманітніші (часто виразно протилежні!) характеристики. Нерідко в таких оцінках визначальним був не об'єктивний аналіз тексту проєкту, не аналіз традицій мовного планування і законотворення в різних країнах світу, а виразно проглядалося політичне замовлення – замовлення на дискредитацію самої ідеї повноформатного функціонування української мови як державної, на недопущення реального розширення її використання, особливо в системі освіти, державному адмініструванні й інформаційному просторі. Ці самі ідеї в розмаїтих варіантах словесного оформлення на різних антиукраїнських телеканалах використовують і сьогодні, цинічно додаючи до всіх попередніх «гріхів українізації» ще й тяжке безпідставне звинувачення, що саме через українську мову і «насильницьку українізацію» розпочалася війна Росії проти України – й анексія Криму, і кровопролиття на східних рубежах України, і провокації й переслідування за українську мову, українську пісню, українську символіку в різних куточках України, зокрема і в західноукраїнському регіоні, який завжди вважали оберегом українськості. Захопивши більшість телеканалів, сформувавши армію інформаційної обслуги (яка здебільшого антиукраїнська за визначальним спрямуванням чи ментально не визначена), проросійська «п'ята колона» й олігархат і далі деморалізують українське суспільство, пропонують різні варіанти розв'язання мовного питання в Україні, аби лише вона не стала українськомовною й україноцентричною, не мала свого індивідуального обличчя в сучасній цивілізації, була безликою.

Війна за українськомовну Україну не відійшла в минуле, а навпаки, перебуває у фазі загострення, набирає сили. Сьогодні актуальним є спогад про недалеке минуле: у липні 2012 року перед загрозою ухвалення мовного закону «Про засади державної мовної політики», відомого в народі як «закон трьох «Ка»: Кремля–Ківалова–Колесніченка», небайдужі (а серед них переважала українська свідомі

молодь!) підняли мовний Майдан: тисячі протестувальників на граніті Українського дому в Києві, голодування сотень учасників, петиції і звернення, обговорення в пресі й на телеканалах... Проте ніщо не змогло подолати організаційної досконалості «регіоналів»-кремлівців, зрушити наступ засланих сотень ефесбешних «козачків», що діяли в різних структурах української влади й бізнесових структурах, не зуміло переконати зрадливих «експертів» і замовних «соціологів»: закон «протиснули» через Верховну Раду 23 липня 2012 р. Торжествував Кремль, задоволено потирав руки Янукович (він ще свято вірив у свій організаторський геній; та й як не увірувати, коли поруч Ганна Герман...), щасливі були Ківалов і Колесніченко. Щасливі, бо виконано особливо важливе доручення Кремля, за що плата не забарилася: 9 лютого 2013 р. «за сохраненіє і популяризацію русского языка» сам Путін нагородив їх золотою медаллю Пушкіна. Жаль лишень, що ім'я Пушкіна міцно пов'язали з тридцятьма срібняками – гідною платою за зраду святинь землі, на якій ці діячі народилися, зростали і... не зросли! Доля цих антиукраїнців вельми промовиста!

28 лютого 2018 р. Конституційний Суд визнав неконституційним цей дискримінаційний щодо української мови закон. Відбулося це завдяки наполяганням 57 народних депутатів, і сталося це за інших політичних обставин. На цей час уже було очевидним, що Росія зухвало й маніпулятивно використовує питання захисту російської мови для реалізації своєї імперської загарбницької політики, задля виправдання самого розв'язання війни проти суверенної держави Україна. Знання російської мови, бажання громадянина будь-якої країни використовувати її для спілкування Кремль кваліфікує як «русскоязычность», що, за його імперськими ментальністю й доктриною, є достатнім для того, аби проголосити таких громадян іншої, незалежної, держави своїми васалами, взяти «під свій захист», а простір їхнього життя назвати «простором своїх геополітичних інтересів». Гасло «Росія там, де поширена російська мова» повторюють як аксіому, без доведень і аргументів, зомбуючи цим мільйони легковірних. Так Путін ув'язав природне право людини на власну мову, на вибір мови спілкування з людським життям, ув'язав мову з кров'ю.

Ухвала Конституційного Суду про неконституційність закону трьох «Ка» завдала глибокої поразки антиукраїнським силам на полі битви за мовний простір України, відкрила дорогу новому мовному закону – «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Він стверджує: в Україні єдиною державною (офіційною) мовою є українська, що «зумовлено державотворчим визначенням української нації» і «є невід'ємним елементом конституційного ладу України як унітарної держави». Так чітко визначено в законі. А ще зазначено, що «статус української мови як державної передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого

самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя». Саме обов'язковість використання, чітка юридична визначеність формулювань уможливило подолання наслідків нав'язаної ідеології «єдиного народу», яку й сьогодні Росія послідовно використовує в гібридній війні проти України, уможливило відродження національної свідомості й гордості українців, їхньої внутрішньої ментальної сили.

Як головні завдання закону окреслено «захист державного статусу української мови» й «утвердження української мови як мови міжнаціонального спілкування». Це означає, що закон має забезпечити зміну моделі мовного буття українського суспільства. А вже 1991 р. відбулася не лише заміна назви «УРСР» на «Україна», а постала нова держава. В УРСР відбувалося потужне сплановане зросійщення усіх сфер життя суспільства; російською було витіснено, заступлено українську мову в усіх визначальних сферах суспільного життя: велика частка середньої і майже вся вища освіта, армія, силові структури, виробництво, майже увесь інформаційний простір були зайняті російською мовою; українськомовним залишалося приватне спілкування, невелика частка середньої освіти та вищої спеціальної освіти, пов'язаної з педагогікою й українською філологією, літературна творчість, пісенна культура, у дозволених пропорціях, формах і жанрах – театр, кіно. Протиприродне звуження функцій української мови в Україні, використання її насамперед як політичної декорації, яка мала б переконати в розвитку української мови – «мови соціалістичної нації», глибоко обурювало українську творчу й наукову інтелігенцію, викликало спротив аж до жертвовного самоспалення на знак незгоди з таким її руйнуванням. На вітвар української мови як запоруки нашої незалежності поклали своє життя тисячі українців!

Незалежна Україна постала як держава, в якій мало би бути розв'язане мовне питання, мала б запанувати інша модель мовного життя: саме таку модель сформульовано в 10-й статті Конституції України і задекларовано в положеннях Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У ньому докладно визначено використання української мови як державної в різних сферах її побутування, прописано механізми захисту української мови та моделі відповідальності за недотримання закону. Важливо, що в законі зазначено: функціонування мов інших корінних народів та мов національних меншин буде урегульовано спеціальним законом про права корінних народів та національних меншин.

Здавалося б, можна порадіти за докладно опрацьований текст закону і лише докладати колективних зусиль задля його повноформатного втілення в життя.

Але... тоді треба погодитися з новими реаліями, зокрема з тим, що російська вже не буде домінувати в мовному просторі України, не буде вирішально впливати на мовне майбутнє держави, перестане в'язати українців із колоніальним минулим, коли про українців і українську мову стверджували: «не било, нет і бить

не может», знову штовхати сьогодні в обійми Росії (за проектом чи «Новоросії», чи «русского міра»). Закон перевів Україну через рубікон мовної, політичної й ментальної залежності від Росії, надавши нам право вибору інших геополітичних і культурних орієнтирів, можливість формувати інші мовні, ментальні й культурні домінанти. Зміна мовних реалій тісно пов'язана з можливістю об'єктивного визначення суті й значення Росії в сучасних геополітичних координатах та глибокого переосмислення її ролі в долі українського народу. Така перспектива розвитку й употужнення України глибоко непокоїть Кремль, особисто Путіна, «п'яту колону» в Україні. Тому для цих сил найкращим сценарієм було б визнати Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» неконституційним, що відкрило б перспективу створення іншого – оновленого варіанта закону трьох «Ка», який забезпечив би широке використання російської мови в Україні, тобто зберігав би для неї позиції, які нині втрачаються. Відстоювання саме позицій російської мови відкрито задекларовано на багатьох сторінках цього конституційного подання, подекуди приховано за формулами нібито вболівання за мови інших національних меншин. Зокрема як аргумент проти чинного закону опоненти використовують приписи закону про підтримку мови кримських татар, чий мові справді загрожує зникнення, про що говорив у Конституційному Суді голова меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров. Непокоїть опонентів і орієнтація на розширення сфер використання англійської мови як мови міжнародного спілкування; донедавна таку роль відводили лише російській.

У виступах від депутатів-опозиціонерів, які подали запит до КС, прозвучало одне положення, яке різними способами вони обігрували й повторювали, а саме: Україна – не унітарна держава, як це закономірно й обґрунтовано визначено Конституцією нашої держави, а багатонаціональна країна, де «проживає 130 чи більше національностей»; інший інформаційний блок, який, за їхнім задумом, мав спрацювати, – це твердження, що 60–70 відсотків громадян України російськомовні, що російська мова і сьогодні домінує в українському суспільстві. Ці заяви – не художня оздоба виступів, не риторичний прийом промовців, а положення особливої ваги, які, за задумом авторів, можуть мати логічний розвиток. Якщо Україна не унітарна держава, якщо російська мова в Україні домінує, то закономірно, що в Україні не може бути лише українська мова як державна, а роль і статус російської має бути змінено. Саме це є головною метою опозиції щодо розгляду питання української мови в КС, до цих висновків вони підводять однозначно, в цьому намагаються переконати українську спільноту.

Обговорення в Конституційному Суді виразно показує, що триває сплановане розмивання визначальних засад нашої державності, базових характеристик УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. Щойно в якомусь із законів закладають ідею україноцентризму, уміщують приписи, які здатні зміцнити українськість нашої

держави, як одразу ж формують систему протидії, дискредитації, нівелювання чи ослаблення таких положень. Це спостерігали в дебатах щодо закону про освіту, це спостерігаємо і стосовно закону про державний статус української мови.

Довести неконституційність Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у спосіб об'єктивний, зокрема з огляду на прагматичну спрямованість закону, його підпорядкування побудові сильної суверенної держави Україна – НЕМОЖЛИВО! Закон витримано відповідно до вимог Конституції України, Хартії регіональних і міноритарних мов, відповідно до вимог Венеційської комісії, з урахуванням європейського досвіду мовного законодавства. Тому, сподіваємося, Конституційний Суд знайде юридичну можливість захистити закон від маніпуляцій та квазіюридичних нападів, від спланованого тиску проросійських «уболівальників». Доволі вільне поводження з текстом закону (у конституційному поданні допущено численні перекручення, неточний виклад тексту закону) так само підпорядковано одній меті: домогтися для російської мови в Україні високого юридичного статусу, забезпечити можливість потужно впливати на мовну ситуацію в Україні, сприяти поверненню нашої держави в мовно-культурний і ментальний, а відтак – і політичний та економічний простори Росії.

Хоча такі проекти сьогодні є утопічними, все ж недооцінювати скоординовані зусилля «п'ятої колонії» і Кремля щодо збереження російської мови в Україні у вимірних широких форматах, особливо у сфері освіти та інформаційному просторі, ризиковано! Навіть за умови, коли відбуватимуться зміни в Україні на користь української мови як державної, опоненти доклатимуть зусиль, аби створити ситуації «законного» ігнорування української мови в нашій державі, аби руйнувати передумови її повноформатного удержавлення й відчутно уповільнювати його.

Триває війна за мовний простір України! Це не академічні дискусії у вільному стилі про роль мови у житті й смерті націй, це не місце, де учасники демонструють свою обізнаність і володіння прийомами риторики, словесних поєдинків. Триває війна за українську ідентичність, за наш цивілізаційний вибір, за Українську державу! Настав особливий час – час відповідальних рішень і ефективного чину...

Джерело: <https://galychyna.if.ua/analytic/zagrozlivi-igri-abo-viyna-za-movniy-prostir-ukrayini/>